

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ АВІАПІДПРИЄМСТВА: ПРОЦЕСНИЙ ПІДХІД THE EFFICIENCY OF USING THE POTENTIAL OF THE AIRCRAFT ENTERPRISE: A PROCESS APPROACH

В статті проаналізовано та узагальнено наукові підходи до трактування й управління економічним потенціалом. Авторами запропоновано класифікацію підходів до трактування потенціалу підприємства з управлінської точки зору. Надано власне визначення економічної сутності потенціалу підприємства. Сформовано вимоги та цілі управління потенціалом в процесах його використання. Для виявлення резервів підвищення ефективності використання потенціалу визначено інструментарій формування ефективності ресурсів та економічних можливостей на підприємстві. Описано фактори, що впливають на ефективність процесу використання економічного потенціалу авіаційних підприємств у відповідності до потреб споживачів. Авторами описано управлінський інструментарій системи забезпечення ефективності економічних ресурсів, що включає: систему управління ресурсами, систему забезпечення технологічних процесів та систему контролю та оцінки рівня реалізації послуг.

Ключові слова: економічний потенціал, ефективність використання, авіаційне підприємство, підходи, трактування, фактори, процесний підхід.

В статье проанализированы и обобщены научные подходы к трактовке и управле-

нию экономическим потенциалом. Авторами предложена классификация подходов к трактовке потенциала предприятия с управленческой точки зрения. Предоставлено собственное определение экономической сущности потенциала предприятия. Сформированы требования и цели управления потенциалом в процессах его использования. Для выявления резервов повышения эффективности использования потенциала определены инструментальный формирования эффективности ресурсов и экономических возможностей предприятия. Описаны факторы, влияющие на эффективность процесса использования экономического потенциала авиационных предприятий в соответствии с потребностями потребителей. Авторами описано управленческий инструментальный системы обеспечения эффективности экономических ресурсов, включая: систему управления ресурсами, систему обеспечения технологических процессов; систему контроля и оценки уровня реализации услуг.

Ключевые слова: экономический потенциал, эффективность использования, авиационное предприятие, подходы, трактовки, факторы, процессный подход.

УДК 330.1:656.7

Кравчук Н.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки повітряного транспорту
Національний авіаційний університет
Давиденко П.А.

магістр
Національний авіаційний університет

The article analyses and generalizes scientific approaches to the interpretation and management of economic potential, which allowed revealing common features in the study: most of the scientists definitely distinguish resource and target aspects in interpretations of economic potential, which is conditioned by historical stages in the development of the theory of management of economic systems. The authors proposed a classification of approaches to defining the essence of enterprise potential from the viewpoint of management functions. In the article, the authors propose the following definition of this category: "enterprise potential" is a set of resources and abilities (competencies) of enterprise to conduct economic, production, and financial activities aimed at achieving the maximum possible result subject to the alternativeness of development ways of the enterprise system in the external operational environment, ensuring a high degree of profitability and the pace of innovation upgrade. The system of management of economic potential should meet the conditions for the efficiency of resources use and the conformity to ways of achieving this goal; adherence to the limits of the deviation of values of indicators of efficiency of using the potential of this enterprise from the reference standards; effective regulation of internal material, financial, and information flows in order to achieve the required level of potential. Requirements and tasks of effective use of the enterprise potential are formed in the processes of operation and development. The authors described tools for effective resources use and economic opportunities at the enterprise in order to form reserves for improving the potential use efficiency. Factors affecting the efficiency of the process of using the economic potential of aircraft enterprises according to consumer needs are characterized. The authors describe management tools of economic resource efficiency system, which includes: resource management system, manufacturing maintenance system, and service delivery monitoring and evaluation system.

Key words: economic potential, efficiency, aircraft enterprise, approaches, interpretation, factors, process approach.

Постановка завдання. Питання ефективності господарської діяльності підприємства в умовах динамічності та невизначеності розвитку економічних систем є об'єктом сучасних і наукових досліджень і прикладних пошуків. Будучи основою ланкою в процесах створення продукції та національного доходу, підприємство концентрує в собі всі ресурси зростання економіки. У зв'язку із цим об'єктивна оцінка економічних можливостей підприємств, а також параметрів і характеристик їхнього економічного потенціалу мають важливе значення для прийняття рішень. Визначення поняття потенціалу має важливе наукове і практичне значення, оскільки уявлення про його зміст і структуру визначає підхід до оцінки, оптимізації й управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами теоретичного обґрунтування теорій, підходів та методів управління процесами формування, нарощування і використання економічного потенціалу підприємства на сьогоднішній день присвячено багато наукових публікацій. Основоположниками вітчизняних наукових здобутків та ідеологами найпоширеніших концепцій щодо управління потенціалом підприємства були Абалкін Л.І. [1], Анчишкін О.І. [2], Воблий К.Г. [3] та інші. До основних сучасників досліджень економічного потенціалу підприємства можемо віднести Ареф'єву О.В. і Коренкова О.В. [4], Вовк О.М. і Мазур А.М. [5], Краснокутську Н.С. [6], Должанського І.З. [7], Бабину О.Є. [8] й інших науковців-сучасників.

Постановка завдання. Метою наукового дослідження є узагальнення та удосконалення методичного забезпечення процесів управління ефективністю використання економічного потенціалу підприємства.

Виклад основного матеріалу. Розглянувши еволюцію трактування терміна «потенціал», пропонуємо узагальнити підходи до розкриття сутності з позиції окреслення об'єкта дослідження :

1. Ресурсний підхід. Його дотримувалися такі вчені, як: В.С. Немчинов, О.І. Анчишкін, Л.І. Абалкін, В.М. Архангельський [1-2; 6-8], що розглядали потенціал підприємства як наявність ресурсної складової та потенційної можливості її використання, а не як взаємопов'язану сукупність ресурсів та можливостей підприємства, яка визначає перспективи його діяльності;

2. Фізико-енергетичний. «Основою є потенціал, причому такий потенціал, що при його ефективному використанні компанія приходять до мети найбільш раціональним способом. ... Потенціал організації – це пряма аналогія поняття енергії у фізиці» [9, с. 61].

3. Результативний підхід. Прихильниками цього підходу були такі вчені, як В.О. Мец, М.Г. Чумаченко. Недоліком цього трактування є те, що термін «потенціал підприємства» підмінюється термінами виробничого, майнового, фінансового потенціалу підприємства [4];

4. Виробничий підхід. Його дотримувалися вчені економісти К.Г. Воблий, В. Вейц, Є.В. Лапін, В.І. Щелкунов [2-4; 10]. Вада проявляється в ототожненні терміна виробничого та економічного потенціалів, і на основі цього аналіз економічного потенціалу проводять, аналізуючи виробничу діяльність підприємства;

5. Управлінський підхід, якого дотримується вчений С.Г. Струмилін [6-7; 11-12]. Недоліком є те, що основним фактором, від якого залежить вся господарська діяльність, є людські ресурси. При тому що персонал являється основою розвитку не розглядається роль всі інших ресурсів та можливості їх взаємодії або реалізації на підприємстві.

6. Комплексно-системний підхід. На сьогоднішній день відбувається формування нового підходу до трактування потенціалу підприємства, який заснований на системному управлінні економічними процесами, органічній взаємодії ресурсів та утворених в результаті розвитку системи нових властивостей і економічних можливостей. З точки зору Вовк О.М. та Мазур А.М. взаємодія ресурсів та можливостей мають створювати умови для розвитку підприємства» [5]. Сабадирьова А.Л. при визначенні потенціалу розглядає сукупність якостей системи взаємопов'язаних ресурсів, можливостей щодо їх мобілізації [13].

Аналіз досліджень Краснукотської Н.С., Бабиної О.Є. та Барибіної Я. О. виявив наступні підходи щодо трактування сутності поняття «потенціал» [6; 14-15]:

1. Представники ресурсного підходу розглядають потенціал як сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів.

2. Виробничий потенціал як синонім виробничої потужності, – тобто цей термін трактується як максимально можливий річний, добовий обсяг випуску продукції.

3. Потенціал підприємства – можливість виробничих сил забезпечувати визначений ефект, тобто результативний підхід.

4. Система матеріальних трудових факторів (умов, складових), що забезпечують досягнення мети виробництва, оскільки динамічний стан розвитку виробництва не дозволяє в повній мірі дослідити питання поліпшення використання нагромаджених ресурсів [6].

5. Потенціал – це здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати висунуті перед нею завдання: потенціал – це цілісне уявлення про єдність структури та функції об'єкта, вияв їх взаємозв'язку.

6. Системно-інтеграційна теорія, за якою основою потенціалу підприємства є системна сукупність засобів праці, предметів праці, працівників, враховуючи їх інтелектуальні та морально-етичні якості, досвід роботи, мотиви, стимули та традиції, що склалися в колективі [6].

7. Динамічний підхід розглядає потенціал підприємства, як динамічний критерій ефективності управління в процесах функціонування і розвитку підприємства [6].

На думку авторів, розглянуті підходи однозначні у виділенні ресурсних та цільових аспектів у трактуванні економічного потенціалу, що зумовлено історичними етапами в теорії управління економічними системами, проте на сьогоднішній день необхідно враховувати й інші фактори. Описані авторами підходи більш якісно, з управлінської точки зору, дозволяють розкрити інструментарій забезпечення ефективності розвитку економічних систем, якою є економічний потенціал підприємства (рис. 1.).

Зважаючи на велику кількість опублікованих трактувань, слід виокремити загальні риси, характерні для більшості підходів: основою функціонування підприємства є ресурси (фактори виробництва), саме вони визначають можливості чи потенціал підприємства; крім традиційних видів ресурсів, виділяють управлінські можливості підприємства (менеджмент, блок управління). Саме тому, з іншого боку, потенціал визначають як здатність підприємства ефективно функціонувати та досягати заданих цілей.

З огляду на викладене, пропонуємо таке визначення цієї категорії: «потенціал підприємства» – це сукупність ресурсів та здатності (компетенцій) підприємства здійснювати економічну, виробничу і фінансову діяльність, спрямовану на досягнення максимально можливого результату за умови альтернативності шляхів розвитку системи підприємства в зовнішньому середовищі функціонування, забезпечення високого ступеня прибутковості та темпів інноваційного оновлення.

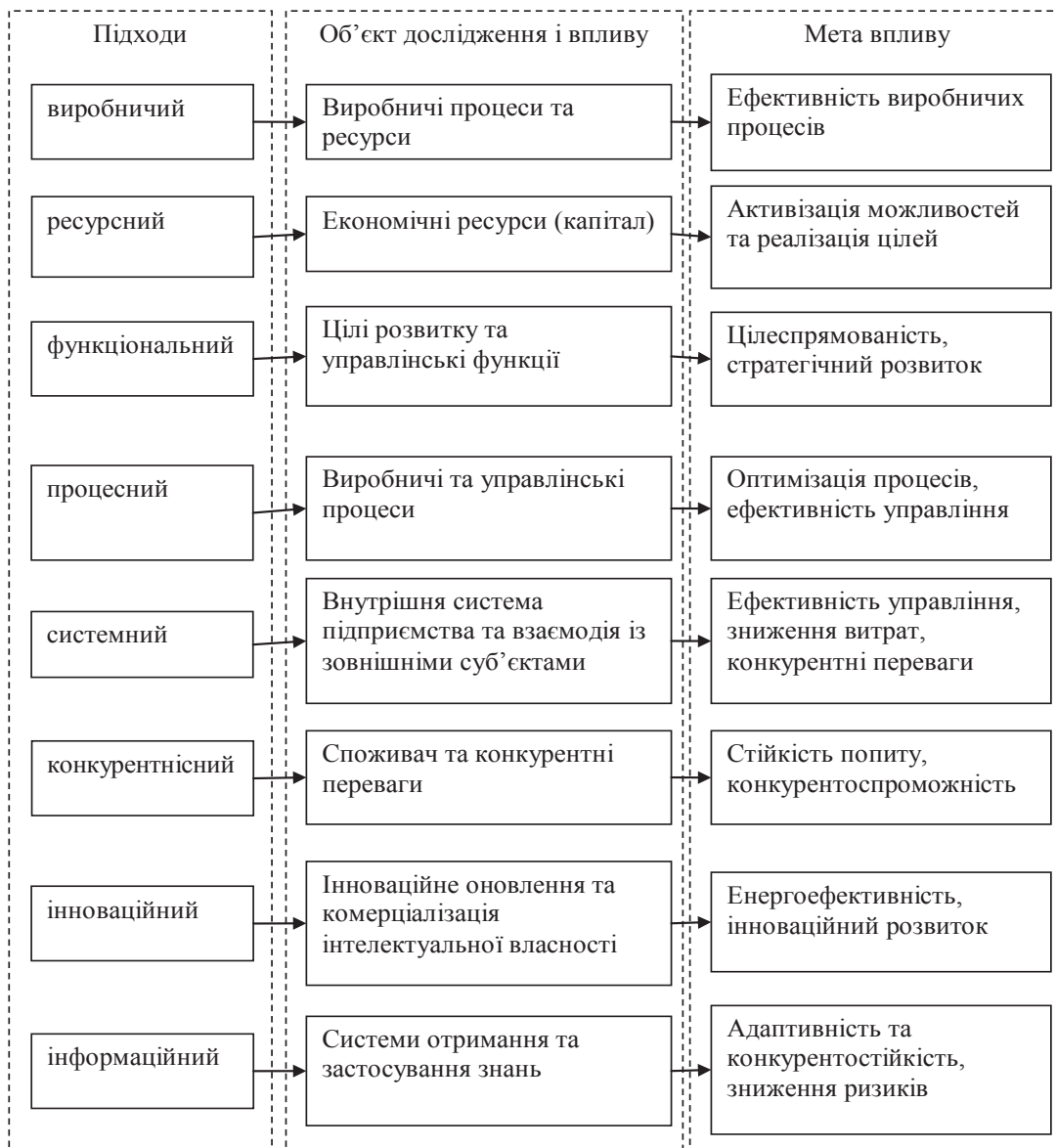

Рис. 1. Підходи до трактування потенціалу підприємства з управлінської точки зору

Джерело: узагальнено авторами

При цьому система управління має задовольняти ряду вимог:

- забезпечувати ефективність використання застосовуваних ресурсів та відповідність шляхам досягнення поставленої мети;

- визначати міру відхилення потенціалу розвитку даного підприємства від еталонного значення та комплекс заходів з розвитку існуючого потенціалу або набуття нового;

- регулювати внутрішні матеріальні, фінансові та інформаційні потоки з метою досягнення необхідного рівня потенціалу (поставленої задачі).

Для виявлення резервів підвищення ефективності використання потенціалу дослідимо методи формування ефективності ресурсів та економічних можливостей на підприємстві (рис. 2).

Розглядаючи процес використання економічного потенціалу у відповідності до потреб споживачів,

можна відмітити ключові вимоги до ефективності використання на авіаційних підприємствах:

1. Вартість ресурсів, що формує собівартість послуг та кінцевий тариф,

2. Технології надання послуги, що визначена технічними особливостями авіапідприємства та його виробничими потужностями,

3. Якість послуги, що має формуватись в процесі формування та використання економічного потенціалу, але оцінюється споживачами.

З огляду на зазначені аспекти реалізації економічного потенціалу в у господарських процесах основного виду діяльності авіаційного підприємства для забезпечення його ефективності авторами пропонується побудувати механізм реалізації економічного потенціалу за процесним підходом (рис. 3).

Оптимізація обсягів економічних ресурсів підприємства повинна забезпечувати:

Рис. 2. Резерви підвищення ефективності використання економічного потенціалу авіапідприємства

Джерело: розроблено авторами

Рис. 3. Схема формування механізму забезпечення ефективності використання економічного потенціалу

Джерело: розроблено авторами

- у короткостроковому періоді – максимізацію величини прибутку підприємства від операційної діяльності;

- у довгостроковому періоді – максимізацію величини капіталізації підприємства від операційної та інвестиційної діяльності, тобто різниці між його фактичним прибутком на нормальную його величину, що визначається як добуток величини вкладених у дане підприємство інвестицій та їх нормальної середньогодузової прибутковості у частках одиниці.

Висновки з проведеного дослідження. При наявності великої кількості підходів до трактування сутності потенціалу підприємства, що авторами узгалянені в восьми підходах, слід виокремити загальні риси, характерні для більшості підходів: основою функціонування підприємства є економічні ресурси; крім традиційних видів ресурсів, виділяють управлінські можливості. Управлінський інструментарій включає три основні системи забезпечення ефективності економічних ресурсів: систему управління ресурсами, систему забезпечення технологічних процесів та систему контролю та оцінки рівня реалізації послуг. Механізм забезпечення ефективності реалізації економічного потенціалу авіапідприємства включає основні аспекти управління процесами забезпечення якості послуг, інструментарій формування, оцінки та контролю якості, а також чітко сформульовані принципи та функції, які відповідають цілям і меті управління господарською діяльністю авіапідприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики. М. «Наука», 1981. 25 с.
2. Анчишкин А.И. Наука-техника-экономика. М.: Экономика, 1989. 384 с.
3. Воблый К.Г. Производственные силы Украины. Техника, экономика, право. *Научные записки Института народного хозяйства*. 1924. № 4-5. С. 126-149.
4. Ареф'єва О. В., Коренков О. В. Управління потенціалом розвитку підприємства: [монографія]. К.: ГРОТ, 2004. 200 с.
5. Вовк О.М., Мазур А.М. Моделювання розвитку інвестиційного потенціалу підприємств на основі управління ресурсами. *Проблеми системного підходу в економіці*. К: НАУ, 2012. Вип. № 3. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2012_43/Vovk_312.htm.
6. Краснокутська Н.С. Потенціал торговельного підприємства: теорія та методологія дослідження: [монографія]. Харків., 2010. 247 с
7. Должанський І.З., Загорна Т.О., Удалих О.О. Управління потенціалом підприємства. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 362 с.
8. Бабина О.Є. Потенціал як системна економічна категорія. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. Х., 2011. Вип. 36. С. 23-26.
9. Шкода Т.М. Формування стратегій підвищення конкурентоспроможності авіапідприємств: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04 / Національний авіаційний ун.-т К., 2006. с. 20.

10. Щелкунов В.І., Різниченко О.В., Григор'єв Г.С. Виробничий потенціал підприємств оборонно-промислового комплексу України. Механізми ефективного використання: [монографія]. К.: Наукова думка, 2002. 130 с.

11. Ажаман І.А., Жидков О.І. Сутність та структура економічного потенціалу підприємства. *Економіка та держава*. № 4/2018. С. 22-25

12. Калінеску Т.В. Стратегічний потенціал підприємства: формування та розвиток: [монографія]. Луганськ, 2007. 272 с.

13. Сабадирьова А.Л. Основні методологічні аспекти становлення теорії потенціалу підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень: збірник наукових праць*. Одеса : ОДЕУ, 2009. Вип. 37. С. 274-280.

14. Бабина О.Є. Потенціал як системна економічна категорія. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 36. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2011_36/11boetisp.pdf.

15. Барібина Я.О. Теорія і генезис категорії конкурентний потенціал // *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Полтава : ПУЕТ, 2013. Вип. 1. С. 147-153.

REFERENCES:

1. Abalkyn L.J. (1981) *Dialektika sotsialisticheskoy ekonomiki* [Dialectics of the socialist economy]. Moscow: Nauka (in Russian).
2. Anchyshkyn A.Y. (1989) *Nauka-tehnika-ekonomika* [Science-technology-economy]. Moscow: Ekonomika (in Russian).
3. Voblj K.Gh. (1924) *Proizvodstvennye sily Ukrainy*. Tekhnika, ekonomika, pravo. [Production forces of Ukraine. Technics, economics]. *Nauchnye zapiski Instituta narodnogo khozyaystva*, no. 4-5. pp. 126-149.
4. Arefyeva O. V., Korenkov O. V. (2004) *Upravlinnya potentsialom rozvytku pidpryyemstva: monohrafiya*. [Management of enterprise development potential] K.: HROT. (in Ukrainian).
5. Vovk O.M., Mazur A.M. (2012) *Modeljuvanja rozvytku investycijnogho potencialu pidpryyemstv na osnovi upravlinnja resursamy* [Modeling the development of investment potential of enterprises on the basis of resource management]. *Problems of a systemic approach in the economy*, no. 4-5, pp. 126-149. Available at: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2012_43/Vovk_312.htm (accessed 12.11.2018).
6. Krasnokutsjka N.S. (2010) *Potencial torghov-eljnogho pidpryyemstva: teoriya ta metodologhija doslid-zhennja*. [Potential of trade enterprise: theory and methodology of research]. Kharkiv. (in Ukrainian).
7. Dolzhanskyj I.Z., Zaghorna T.O. and Udalykh O.O. (2006) *Upravlinnja potencialom pidpryyemstva* [Enterprise Potential Management]. Kyjiv: Centr navchalnoji literatury. (in Ukrainian).
8. Babyna O.Je. (2011) *Potencial jak systemna ekonomichna kateghorija* [Potential as a systemic economic category.]. *Bulletin of the Economy of Transport and Industry*, no. 36, pp. 23-26.
9. Shkoda T.M. (2006) *Formuvannja strateghij pidvyshhennja konkurentospromozhnosti aviapidpryyemstv* [Formation of Strategies for Increasing the Competitiveness of Airlines] (PhD Thesis), Kiev: National Aviation University.

10. Shhelkunov V.I., Riznychenko O.V. and Ghryghor'jev Gh.C. (2002). Vyrobnychyj potencial pidpryjemctv oboronno-promycolovogho kompleksu Ukrajjiny. Mekhanizmy efektyvnogho vykorystannja [Production potential of enterprises of defense-industrial complex of Ukraine. Mechanisms of effective use]. Kyiv. (in Ukrainian).
11. Azhaman I.A. and Zhydkov, O.I. (2018) Sutnistj ta struktura ekonomichnogho potencialu pidpryjemstva [The essence and structure of the economic potential of the enterprise]. *Economy and state.*, no. 4, pp. 22-25.
12. Kalinesku, T.V. (2007), Stratehichnyj potentsial pidpryjemstva: formuvannia ta rozvytok [Strategic potential of the enterprise: formation and development], Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia. (in Ukrainian).
13. Sabadyrjova A.L. (2009) Osnovni metodologichni aspekty stanovlennja teorii potencialu pidpryjemstva [The main methodological aspects of the formation of the theory of enterprise potential]. *Bulletin of socio-economic research: a collection of scientific works.*, no. 37, pp. 274-280.
14. Babyna O.Je. (2011) Potencial jak systemna ekonomichna kateghorija. [Potential as a systemic economic category.]. *Journal of Transport Economics and Industry.*, no. 37, Available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Vetp/2011_36/11boetsp.pdf (accessed 12.11.2018).
15. Baribina Ya.O. (2013) Teoriya i henezys katehoriyi konkurentnyy potentsial [Theory and genesis category competitive potential]. *Scientific Herald Poltava University of Economics and Trade.*, no. 1, pp. 147-153.

Kravchuk Nataliia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at Department of Economy of Air Transport
National Aviation University

Davydenko Polina

Student
National Aviation University

THE EFFICIENCY OF USING THE POTENTIAL OF THE AIRCRAFT ENTERPRISE: A PROCESS APPROACH

The purpose of research is to generalize and improve the methodological provision of processes of managing the efficiency of using the enterprise economic potential.

Ensuring the efficiency of business activities of an enterprise in terms of dynamism and uncertainty of economic systems' development is an object of modern scientific research and applied inquiries. Being the main link in the processes of production and national income creation, the enterprise concentrates all the resources of the economy's growth. In relation to this, the search for ways to ensure efficiency of the use of economic opportunities of enterprises, as well as to evaluate the parameters and characteristics of their economic potential, is essential for the effectiveness and validity of decisions.

The application of the process approach to managing the enterprise economic potential allows revealing the nature of the environmental impact and gradual changes in the system of components of the potential.

Generalizing scientific achievements in the theory of enterprise potential management, the authors distinguish five approaches to revealing the essence of the concept from the viewpoint of research object: resource, physical and energetic, effective, productive, managerial. Given a large number of approaches to the interpretation of the essence of enterprise potential, which are generalized in eight approaches by authors, it is worth distinguishing common features of most approaches: the basis of operation of an enterprise is economic resources; in addition to traditional types of resources, managerial capabilities are distinguished.

It is proposed to consider enterprise potential as a set of resources and abilities (competencies) of enterprise to conduct economic, production, and financial activities aimed at achieving the maximum possible result subject to the alternativeness of development ways of the enterprise system in the external operational environment, ensuring a high degree of profitability and the pace of innovation upgrade.

Considering the process of using economic potential according to consumer needs, the authors noted key factors of ensuring its efficiency at aircraft enterprises: cost of resources, forming the cost of services and the final tariff; technology of providing services, determined by the technical characteristics of the aviation enterprise and its production facilities; the quality of service that should be formed in the process of formation and use of economic potential, but is estimated by consumers. Reserves for increasing potential use efficiency are formed in the processes of growing the cost by extensive and intensive tools and the effectiveness of resources use. Formation of economic opportunities and aggregate resources occurs in the processes of organizational interaction of elements of the enterprise. Element-forming factors at the enterprise are the production system, innovative technologies, and management flexibility.

Managerial tools include three main systems of economic resource efficiency: resource management system, manufacturing maintenance system, and service delivery monitoring and evaluation system. Given the abovementioned aspects of the implementation of economic potential in business processes of the core business of the aircraft enterprise in order to ensure its efficiency, the authors propose to build a mechanism of realization of economic potential by process approach, which is based on resource optimization. Mechanism for ensuring the efficiency of realization of the aircraft enterprise's economic potential includes key aspects of managing the processes of providing quality services, tools for the formation, evaluation, and quality control, as well as clearly formulated principles and functions that correspond to the goal and objectives of management of business activities of the aircraft enterprise.

In the short term, optimization is provided for by the maximization of the enterprise's profit from operating activities. Long-term periods should be oriented on the maximization of the enterprise's capitalization from operating and investment activities.

The practical importance of the results obtained will allow aircraft enterprises to take into account element-forming factors of ensuring the potential efficiency when projecting development directions. The proposed scheme of formation of the mechanism for ensuring the efficiency of economic potential use has a practical bearing on any field of business activity because it considers aspects of customer-oriented management.